

Vice Ivančević

DVA KAPITALNA STABLA HRASTA MEDUNCA U ZALEĐU CRIKVENICE

*Zaštićene prirodne vrijednosti na području grada
Crikvenice u Guljanovu docu**

Nakon dugotrajne i veoma uporne angažiranosti Društva Crikveničana Skupština Primorsko-goranske županije donijela je 14. veljače 2002. god. Odluku o proglašenju dvaju starih hrastova medunca (*Quercus pubescens* Willd.) spomenikom prirode – pojedinačna stabla u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode. Ova dva kapitalna primjerka hrasta medunca nalaze se na privatnoj košanici u Guljanovom docu na sjevernoj strani brda Kotor u neposrednoj blizini grada Crikvenice.

Sve je zapravo započelo 1999. god. kada je Franjo Škiljan, agilni član Društva Crikveničana i oduševljeni prijatelj prirode, poveo nekoliko članova Društva u Guljanov dolac u razgledavanje dvaju impozantnih i zdravih stabala hrastova medunca. Tom prilikom potekla je ideja o njihovoj zakonskoj zaštiti, ali je put do konačne realizacije bio veoma zamršen i dug. Od tada, pa do njihova proglašenja kao zaštićenog prirodnog objekta prošle su tri godine, ali se na kraju upornost isplatila. U tom razdoblju riješeni su imovinsko - pravni odnosi uključujući i pristanak vlasnika gdje Anke Vlahović rođ. Gržičić, Smilje Sobol i Marije Biljan. Stručno obrazloženje dao je dr. sc. V. Ivančević, rukovoditelj Odjela za ekologiju J. P. Hrvatske šume Zagreb, Uprave šuma Senj, dok su položaje stabala i fotografije priredili članovi Društva. Nakon svih pripremnih radnji

* Napomena glavnog urednika: gospodin Ivančević oprostiti će nam što ovdje dodajemo poziv svima, koji imaju bilo kakav prijedlog o mogućoj zakonskoj zaštiti prirodnih ratiteta našega kraja, da nam o tome pišu ili nas usmeno izvijeste, kako bismo pisali u Zborniku.

Guljanov dolac sa zaštićenim hrastovima

moglo se pristupiti proceduralnom postupku proglašenja zaštite u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode. Na pripremi dokumentacije prednjači Anka Pravdica zajedno s Eduardom Ripplom predsjednikom Društva.

S prikupljenom dokumentacijom Društvo se obratilo Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja koje daje pozitivno mišljenje o mogućoj zaštiti hrastova. Ministarstvo također podsjeća i na obvezu oko izvršenja preostalih zadataka do konačnog rješenja o zaštiti. Nakon toga Županijsko poglavarstvo Primorsko-goranske županije 5. listopada 2000. god. pokreće postupak zaštite hrastova, pa nakon ispunjenja svih preostalih zakonskih radnji Županijska skupština 14. veljače

2002. god. proglašava dva hrasta medunca spomenikom prirode. Spomenuta odluka objavljena je u «Službenim novinama» Primorsko-goranske županije 25. veljače 2002. god. U odluci se propisuje rok od šest mjeseci do kada je Županijsko poglavarstvo dužno, uz suglasnost Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja donijeti mjere zaštite. Osim toga Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja upisat će zaštićene hrastove u jedinstveni Upisnik zaštićenih dijelova prirode naše zemlje.

Prema Zakonu o zaštiti prirode (Narodne novine 30 i 72/94) dva stara hrasta u Guljanovu docu na području grada Crikvenice proglašena su spomenikom prirode – pojedinačna stabla. U čl. 10 spomenutog Zakona spomenik prirode je pojedinačni neizmijenjeni dio ili skupina dijelova žive ili nežive prirode, koji ima znanstvenu, estetsku ili kulturno povijesnu vrijednost. Spomenik prirode može biti geološki, geomorfološki, botanički (rijetki ili lokacijom značajni primjerak biljnog svijeta i sl.), prostorno mali botanički i zoološki lokalitet i dr. Na spomeniku prirode u njegovoj neposrednoj blizini nisu dopuštene radnje koje ugrožavaju njegova obilježja i vrijednosti. Toliko o Zakonu o zaštiti prirode što se tiče grupe prirodnih vrijednosti, kojima su odnedavno priključena i dva stara stabla hrasta medunca.

Evo i **nekoliko najvažnijih dendometrijskih podataka o zaštićenim hrastovima** iz stručnog obrazloženja autora dr. sc. Vice Ivančevića, koji na najbolji mogući način ističu njihove posebnosti:

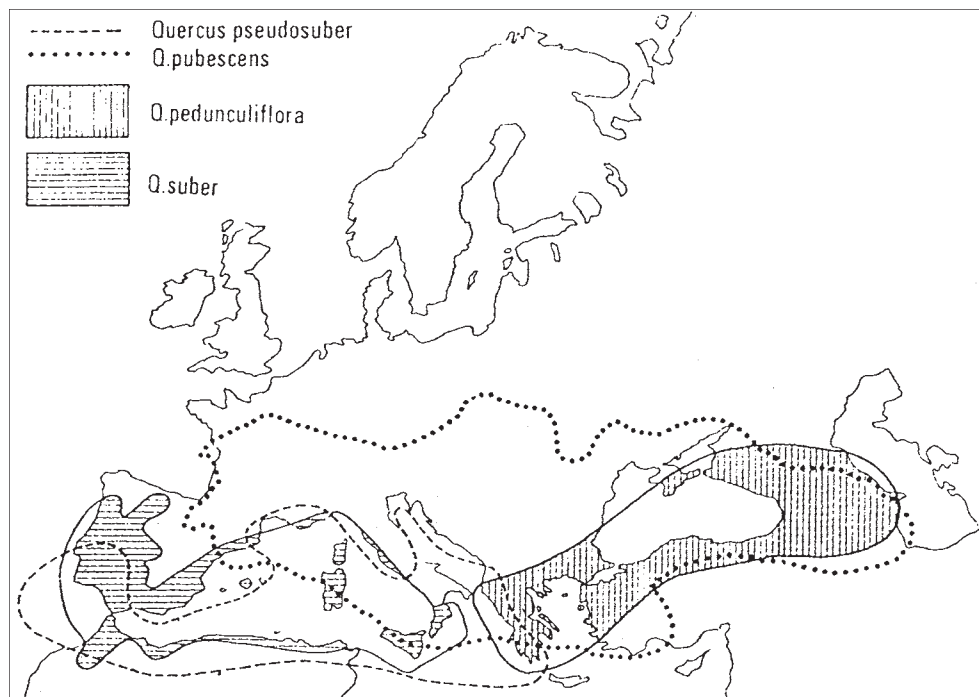
	<i>prsni promjer (cm)</i>	<i>visina stabla (m)</i>	<i>drvna zalih m³ prm¹</i>	<i>površina krošnj m²</i>	<i>starost god.</i>
1. stablo	121	17,5	9,88	14,33	180-400
2. stablo	92	17,0	5,49	7,36	140-350

Svi podaci kao i starost stabala dobiveni su mjerenjem. Međutim kod određivanja starosti stabala podaci su dobiveni interpolacijom pomoću Presslerova svrdla («metoda uzimanja uzoraka bušenjem stabala») i prosječnih veličina godišnjih debljinskih prirasta hrasta medunca s ostalim područjima naše zemlje. Zbog toga starost stabla treba uzeti s određenom rezervom jer u našoj zemlji ne postoje tako skupi instrumenti za točno određivanje starosti stabala. Međutim držimo da je starost stabala korektno procijenjena, pogotovo što su pri tome bili konzultirani profesori sa Šumarskog fakulteta iz Zagreba. Iako je možda starost stabala važna za nedovoljno informirane znatiželjnike, ostali dendometrijski podaci pokazuju da se radi o stablima rijetkih dimenzija. Dodamo li tome zdravstvenu kondiciju stabala dobit ćemo neobično povoljnu sliku o zaštićenim stablima.

U fitogeografskom raščlanjenju naše zemlje preostali hrastovi u našem području vinodolske udoline zapravo su ostaci nekadašnjih sačuvanih klimazonskih šuma medunca i bjelograbića (*Quercus-Carpinetum orientalis* H-ić 1939.) i šuma hrasta medunca i crnograba (*Ostrya-Quercrum pubescentis* Ht. 1938.). U minulom dugom razdoblju nekada sačuvane šume skoro su potpuno nestale, osim rijetkih izuzetaka na malim površinama privatnih šuma. U nestanku šuma glavnu negativnu ulogu odigrao je čovjek neracionalnim sjećama i ekstenzivnim stočarstvom. I na ostalom području vinodolske udoline mogu se pronaći uglavnom pojedinačna stara zdrava stabla hrasta medunca sličnih karakteristika, koje bi valjalo zaštititi. Možda bi baš ovaj dobar primjer Društva mogao potaknuti i ostale na slične akcije?

Radi boljeg upoznavanja hrasta medunca поближе će se opisati njegove dendrološke i ekološke osobine. U našem jeziku hrast medunac ima nazive dub, sitna granica i magaričar, a na latinskome *Quercus pubescens* Willd (*Quercus lanuginosa* Thuill. Ili *Quercus sessiliflora* var. *Pubescens* Willd). Na slovenskom se naziva puhasti hrast, ruskom pušistij dub, engleskom Pubescent Oak ili downy Oak, njemačkom Flaum Eiche, francuskom chène pubescent i talijanskom rovere

¹ Prostorni metar = 0,69 m³

Prirodno rasprostriranje hrasta medunca u Europi

pubescente. To je listopadno drvo koje može narasti do 20 m visine, prosječnog promjera do 80cm (rijetko i preko 200 cm) i starosti preko 600 godina. Pripada rodu hrastova iz porodice Fagaceae s oko 300 listopadnih i vazdazelenih vrsta (kod nas oko 10 vrsta), te oko 20 formi plodova i listova. Osim toga s hrastom kitnjakom i lužnjakom tvori hibride. Njegov areal (prirodno rasprostranjenje) obuhvaća južnu i mjestimice srednju Europu uključujući Krim, Kavkaz i Malu Aziju. Na sjeveru dopire do Češke i Rajne, a na južnim toplim ekspozicijama, i to najčešće na prisojnim stranama brda i brežuljaka, do 1100 mnv. U Hrvatskom primorju prostire se od mora do 750 mnv. Dolazi pretežno na vapnencu te djelemično i na silikatu. Pedološku podlogu tvori smeđe submediteransko tlo koje pripada plitkim i skeletnim suhim tlima. Hrast medunac podnosi jako insolirane terene, te topla i rahla tla.

Evo i nekoliko ostalih njegovih glavnih odlika, redom:

Kora je sivopepeljasta, debela i duboko ispucala uzdužnim i poprečnim pukotinama.

Deblo većinom je nepravilna uzrasta.

Izbojci gusto dlakavi, spiralno raspoređenog lišća.

Pupovi smeđi i duguljasto ovalni, te slabije dlakavi.

- 1. Lužnjak** (*Quercus robur*): 1a. grančica s muškim i ženskim cvjetovima, 1b. grančica s plodovima, 1c. zimska grančica, 1d. muški cvijet ($2\frac{1}{2}x$), 1e. vrh izbojka sa ženskim cvjetovima ($2\frac{1}{2}x$), 1f. žir (nar. vel.), 1g. žirova kapule (nar. vel.),
- 2. kitnjak** (*Q. petraea*): 2a. grančica s muškim i ženskim cvjetovima, 2b. grančica s plodovima, 2c. zimska grančica, 2d. muški cvijet ($2\frac{1}{2}x$), 2e. vrh izbojka sa ženskim cvjetovima ($2\frac{1}{2}x$), 2f. žir (nar. vel.), 2g. žirove kapule (nar. vel.),
- 3. medunac** (*Q. pubescens*): 3a. grančica s muškim i ženskim cvjetovima, 3b. grančica s plodovima, 3c. zimska grančica, 3d. muški cvijet ($2\frac{1}{2}x$), 3e. vrh izbojka sa ženskim cvjetovima ($2\frac{1}{2}x$), 3f. žir (nar. vel.), 3g. žirova kapula (nar. vel.)

Lišće vrlo varijabilno uglavnom obrnuto ili duguljasto jajoliko dužine 5 – 19 cm i širine 4 – 6 cm završava klinasto ili malo sroliko na peteljci do 1,5 cm dužine. Po obodu lista nalazi se 5 – 7 režnjeva (lapova) koji su na vrhu zaobljeni do zašiljeni i odvojeni plitkim ili dubokim resama. Lice lista u početku je dlakavo a zatim golo, dok je naličje sivozeleno i dlakavo.

Cvijet jednodomni i jednospolni u resama. Muške rese cilindrično vise u čuperku pri vrhu prošlogodišnjih grančica. Ženski cvetovi kraći su i manji od muških cvijetova i dolaze na ovogodišnjim izbojcima. Cvjeta u travnju i svibnju, a oprašuje se pomoću vjetra. Cvjeta usporo s listanjem.

Korijen razvija duboki i jaki korijenov sustav s jakom žilom srčanicom već kod mladih biljaka.

Svjetlo i toplina izraziti je fotofit (heliofit) i termofit.

Plod žir dužine 8 – 20 mm uzdužno jajolik i na vrhu zašiljen. Kapica (kupula) je siva, nepravilna oboda s dlakavim čvrsto prileglim ljuskama (stipulama). Žir obično sjedi ili je na kratkoj stapci, te sazrijeva iste godine u rujnu i listopadu. U kg žira nalazi se cca 400 žireva. Vrlo dobar je za prehranu stoke, pa odatle potječe i njegov naziv «medunac»

Prirast jake izbojne snage, ali vrlo slabog prirasta. Maksimalni prirast postiže u starosti od 60 do 100. godine

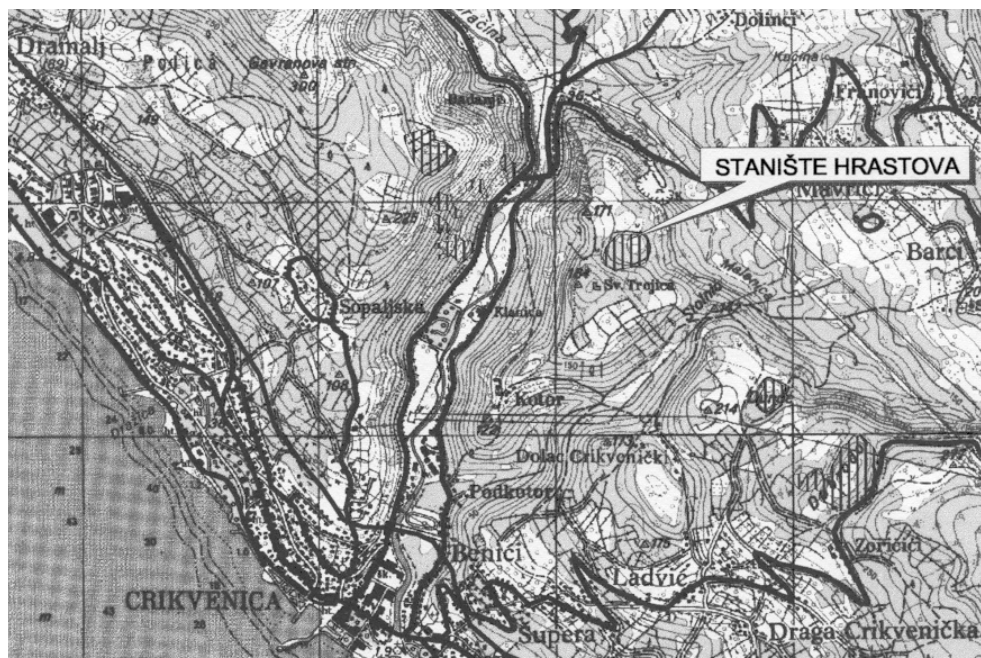
Tehničke osobine najtrajniji je od svih hrastova. Na pilotima hrasta medunca iz naših krajeva dobrim dijelom je sagrađena Venecija. Drvo sadrži dosta tanina. Teško se obrađuje (blanja i cijepa). Upotrebljava se u brodogradnji zbog trajnosti i zakrivljenosti, ali i kao ogrjev velike kalorične vrijednosti.

Veoma komplicirana «papirnata» procedura oko proglašenja hrastova medunca je prošla, pa se sada treba okrenuti drugim zadacima. Prvi zadatak proistječe iz Odluke o proglašenju, kojom se, između ostalog, zadužuje Županijsko poglavarstvo da čim prije propiše mjere zaštite. Mjere zaštite donijelo je Županijsko poglavarstvo 24. listopada 2002. god., a objavljene su u «Službenim novinama» broj 23 od 7. studenoga 2002. god. U njima se propisuju uvjeti za nesmetano odvijanje prirodnih procesa na tim spomenicima prirode. Zahvati na hrastovima dopušteni su jedino u slučaju opasnosti od otkidanja i pada grana ili izvaljivanja debla, kako bi se zaštitili ljudi u neposrednoj blizini hrastova. Ovakve radnje dopuštene su tek po odobrenju Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, odnosno dobivanju njihovih posebnih uvjeta zaštite prirode.

Usporedo s vođenjem akcije oko zaštite starih hrastova Društvo Crikveničana je sa svojim članovima pristupilo uređenju zapuštene «Ljubavne cestice» u dužini od 6,5 km u neposrednoj blizini grada Crikvenice prema Vinodolskoj dolini. Ovu vrlo atraktivnu šetnicu «Podbadanj» u kulturi crnog bora uradio je između dva rata Alfons Kauders, poznati šumarski stručnjak. Osim u Crikvenici ovaj šumarski stručnjak radio je i u Kraljevskoj direkciji šuma na Sušaku te u Inspektoratu za pošumljavanje krševa, goleti i uređenje bujica u Senju. Nakon veoma obilnih radova na njezinoj obnovi Društvo Crikveničana je sredinom 2001. god. svečano otvorilo «Ljubavnu cesticu» uz nazočnost velikog broja članova i prijatelja Društva. Na godišnjoj skupštini Društva početkom 2003. god. uručena je zahvala članovima za njihov doprinos uređenju «Ljubavne cestice» i prilaza Kotoru i to: Davidu Gašparoviću, Borisu Derossiju, Joži Reberniku, Franji Škiljanu i Đorđu Kostovu. Tom prilikom E. Rippl uručio je I. Malatestiniću, gradonačelniku Crikvenice, cjelokupnu dokumentaciju o hrastovima, te zahvalio dr. sc. Ivančeviću na pomoći oko zaštite hrastova. U svom obraćanju sudionicima godišnje skupštine predsjednik Gradskog vijeća Nikola Šaban izrazio je potporu grada u svim daljnjim akcijama zaštite starih hrastova. Mjere zaštite starih hrastova treba ostvariti u što kraćem vremenskom razdoblju. Osim toga,

treba provesti neobično snažnu i raznovrsnu propagandu kako bi Guljanov dolac, zajedno s neobično bogatom kulturnom i etnološkom baštinom Kotora, postao atraktivni turistički i izletnički lokalitet Crikveničke rivijere, ali i širih prostora.

Proglašenjem zaštite starih hrastova grad Crikvenica je obogaćen za jedan značajni spomenik prirode s kojim se opravdano može ponositi. Time je grad Crikvenica uvršten u veoma rijetke gradove ili općine Primorsko-goranske županije, ali i širih prostora, koji se odsada može ponositi prirodnim rijetkostima. Za dosadašnje radove oko zaštite starih hrastova najviše je zaslužno Društvo Crikveničana. Shvatljivo je da ovo veoma agilno volontersko Društvo nije u mogućnosti samo voditi sve daljnje radove oko valorizacije starih hrastova i ostalih vrijednosti sadržaja njihova okoliša. Zbog toga, u daljnjim poslovima na svim zadacima treba čim prije uključiti sve odgovorne strukture grada Crikvenice. To je u prvom redu u interesu građana Crikvenice ali i šire zajednice.

Topografska karta s ucrtanim lokalitetom spomenika prirode - dva stara stabla hrasta medunca u Guljanovom docu kod grada Crikvenice. Mjerilo 1: 25.000.

Sažetak

Neobično raznolike prirodne vrijednosti grada Crikvenice zahvaljujući naporima Društva Crikveničana odnedavno su postale bogatije za jedan zaštićeni prirodni objekt. Županijsko poglavarstvo je dana 12. veljače 2002. god. donijelo Odluku o proglašenju dva stara hrasta medunca (*Quercus pubescens* Willd) u Guljanovu docu, u neposrednoj blizini grada Crikvenice, spomenikom prirode u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode. Vrijedno je spomenuti da se vrlo mali broj gradova i općina na području Primorsko-goranske županije, ali i šire, može pohvaliti ovakvim izuzetnim prirodnim objektima. Ovi višestoljetni zdravi primjerci izvanprosječnih dimenzija predstavljaju ostatke nekadašnjih sačuvanih šuma hrasta medunca i bjelograbića (*Quercus-Carpinetum orientalis* H-ić 1939) na priobalju Hrvatskog primorja i susjednih otoka.

Ključne riječi

Hrast medunac (*Q. pubescens* Willd), zaštićeni prirodni objekti, spomenik prirode – pojedinačna stabla, Društvo Crikveničana, mjere zaštite starih hrastova.

Summary

Vice Ivančević • **TWO EXCELLENT OAK TREES IN THE INLAND OF CRIKVENICA – Protected natural values in the region of Crikvenica, in Guljanov dolac**

Different natural values of Crikvenica now have one more protected natural object thanks to the organization Društvo Crikveničana. Regional government decided on February 12th 2002. to protect two old oak trees (*Quercus pubescens* Willd) in Guljanov dolac, near Crikvenica, and declared them to be protected by the Law on nature protection. Very few towns in the Littoral region can be proud of such extraordinary natural objects. These healthy, centuries old oak trees of great dimensions are only the rests of forests of oaks and other species, especially *Quercus-Carpinetum orientalis*, in Littoral region and on islands.

Keywords

Oak tree (trees (*Quercus pubescens* Willd), protected objects of nature, natural monument – trees, Društvo Crikveničana, measures of protection of old oak trees

Bilješka o autoru

Vice Ivančević, Senj, doktor šumarskih znanosti i istraživač, član Akademije šumarskih znanosti, u mirovini.